

Boris A. Novak

Zemljevidi domotožja

(Odlomki iz epa)

Četrty spev: Grafologija pokrajin

1

Berem kaligrafijo pokrajin, grafolog
božjih pisav: enakomerne črke morja,
navidezno tako pomirjene s smerjo obzorja,

skrivaj pa divje in zavratne, kakor bog
s trizobom; mehke, oblane začetnice
sipin, ki vase goltajo tisočletnice

civilizacij; razviharjeno strastni slog
majuskul teh planin in minuskul teh dolin,
kjer sem ves potopljen v jezik vriskov in tišin;

pragozd iz zgoščenih črk dreves, kjer odmeva rog
lovcev na skrite slike in pomene,
čarovnice in zmaje, ki bruhajo plamene;

kot sfinga večten in skrivnostno tog,
nespremenljiv zapis v narečju kamenja,
čarovni ris nedoumljivega znamenja;

kot milost bivanja širok in zračen krog
vinogradov in sončnih rek, kjer je stopinje
še možno videti, blesk Vélike boginje ...

Vsaka pokrajina ima svoj dekalog,
svojo gramatiko in morfologijo.
Zdaj pišem metriko za Utopijo ...

Bojim se, da nisem dovolj nadarjen; le ubog
popotnik sem, ki obožuje razna boštva –
premalo za svetost, vizijo in preroštva ...

Ubog in srečen: iz niti čudežnih preprog
spletam ta spev, slovar pokrajin, pred bogovi čist
in pred ljudmi heretik,
pesnik, potnik, poliglot, politeist ...

2

Mediteran: otočje dojk na rožnatem obzorju,
žareč znoj Ognja, ki mezi čez močne rame Zraka,
o:bok neba, široko razkoračen po prostorju,

razgaljena postava Zemlje, ki nestrpno čaka
objema in poljuba Morja in se mu ponuja
s sušnostjo žeje, z dušo želje, plima, ki koraka

navzgor po mahovnatih kamnih pristanišča, nuja
odplutja na odprto in nevarno, ladje zibke
in ladje krste, Smrt, ki ni Ljubezni nikdar tuja,

porodna voda, grobnici enaka, lepe čipke
pene na suknjičih valov, raztrgan robec jadra,
ki se vanj usekuje veter, večnost skal in sipke

peščene ure plaž, kjer čas stoji, blesti in ne pada
nikamor, le vase, v spomin polti, v polt spomina,
oblečeno v pergament, v papirus, naslada

pisave, abecedna sled viharja na sipinah,
besede kot valovi, majhni in veliki, Morja,
ki po njem plujem, Morja, kjer papirnata belina

drhti kot opoldanska pratišina, blesk obzorja,
ki so ga prečkali arabski admirali, da bi
videli, kaj se skriva zadaj, ki ga moč motorja

današnjih ladij prečka zlahka, vsej tej hitri rabi
pa se obzorje venomer izmika in umika
za novo, daljno črto, ki ne prepustí pozabi,

da bi se polastila knjižnic Morja, sol jezika
so feničanske črke, ki so jih trgovske ladje
tovorile po vseh mediteranskih lukah, omika

se tu pozna po starodavni zlizanosti fasade
luške kapitanije, kajti Morje je odprtost
in srečanje je strašna sreča, ki premosti prepade

jezikov in naročij in navad, in čutim rádst,
ko pišem hvalnico Mediteranu, kot nekoč
Tales iz Mileta, Morju, večno mlademu, na stárost

pojem poročno pesem pomorščakov, dobro vedoč,
da je Vélika Mati, Bog Oče ali ljubosumni bog,
ki se ga ne sme imenovati, da je skrivnostna Moč,

ki je ustvarila ves Kozmos in ves kaos naokrog,
da je ozvezdena Postava, ki vse daje in vse jemlje,
razprla Morje v globoki čas, v razkošni krog,

prav tu,

v samem samcatem središču,

v Srcu Zemlje ...

3

Le kje je Srednja Evropa? Prav tu, v parku
sred Maribora, kjer staromeščanske hiše
zro nad akvarij, ta spomin na Jug. V jarku

pod hišami preži Balkan. Zahod nariše
umirajoče lice Sonca, tih odsev Središč
Sveta. Vzhod je skrušeno navzoč skozi niše

in velbe temnih judovskih predmestij Krakova, vrišč
pojočih pivcev pa izdaja kaos karpatskega izvira,
die slawische Seele. To zavetrje žge hladni blišč

Severa, a germanski red je tu filtriran
skoz barvo piva zlate Prage in *Gemütlichkeit*
dunajske *Sacher torte* ...

Tu, v Srednji Evropi,
je bila doma teta Mara ...
Ko sred večera

hodim skozi ta park, še zmeraj enak, se spomnim
njenega lepega obličja vzvišene vladarke,
ki izza zaves opreza, ali sem varno stopil

čez cesto do akvarija ...

In spomnim se obupa starke,
ko sem jo zadnjič videl: na obisk je prišla s šopkom cvetja,
kot vselej, a v njenih očeh sem videl ugašajoče žarke

in pod njeno neskončno vljudnostjo –
resnico Srednje Evrope,

vso grozo dvajsetega stoletja ...

4

Čuvaji cesarske poti do obzorja,
nekoč ste bili do oblakov oholi,
topoli.

Visoki mejniki nekdanjega polja,
šumeči v čas kot spominski pomoli,
topoli.

Kje so zdaj otroci in smeh in vsi dnevi
na prostem in dež in premočeni stoli,
topoli?

Kje dečki in igre in tihi odmevi
šepeta na travi, kje starka, ki moli,
topoli?

Kje deklica z okna opečnate hiše,
kje hiša, kje senca, kje prvi poljubi po šoli,
topoli?

Zakaj nad asfaltom šumite vse tiše,
zakaj ste tako neusmiljeno goli,
topoli, topoli? ...

5

Drevesa govorijo z nemim listjem,
ki ga tolmačim v prevòd jezika.
Besede gozda pa so tako čiste,

da se jih samo s pljuči še dotikam,
nerazumljivih stavkov iz globine,
razvêjanih hieroglifov spomenika

olesenelih ljudstev iz davnine ...
Spomin sveta je skrit v duplih bukev.
Hrast, ta hrust, ki rad hrusta prostor, šine

poleti v retoriko šumenja, muke
nerazumljene veličine, na zimo
pa gol molči ... Le smreka klepeta ... Luke

vseh jas so polne navpičnih bark. Mimo
podí vihar polomljen jambor, jadra
scefranih vej, ki višajo to plimo

pisanega, popisane listja ... Pada
sneg, pada nebo, pada čas, raste led,
raste podzemlje, raste večnost ... Vlada

negibnost. Sredi bistrh žuborenj besed
ustavljen potok. Na pol presekan stavek
potí. Zaprte knjige hiš. In sled

preteklega in slutnja prihodnjega, le davek
negibnosti. Vse stoji ... Sred oklepa
pa nekaj še živi, teman lesk višave,

in diha, tiho bitje sna, in se otepa
težkih odej snega, in tiho veka
sred mraza, in se vzravna, vsa lepa,

in teče, teče, teka,
od višin
do korenin,

ta smreka,
zimzelena,
pokončna

reka

6

Na temnem obzorju obris, svetel, rožnato bel,
gorá, zasneženih z lučjo, ki izginja v noč ...
Boli me, da se ne bom sam tja nikoli povzpел ...

Kot bi ves moj svet skupaj držal oddaljen obroč
planin, ki se pne nad vsakdanjost kot višja nestvarnost,
ki je ne dosežem s stopinjami, vase gredoč ...

Tam daleč, tam onstran, preži name strma nevarnost
praznine, prepada, neskončno dokončnega dna;
z ravninskim jezikom dojen vidim vrh kot brezdanjost ...

Pogosto sem plezal po skalah navpičnega sna,
čez dan pa ostajal na tleh vodotesnih pogledov,
ki so hrepeneli navzgor, a se bali neba ...

Snohodec, plezalec skozi čas, se vzpenjam z besedo
po belih pobočjih tišine; drsim čez papir
in padam v nič, žalostinko, izbrisano z ledom ...

Strmim v sinjino nad snežnim vršacem, in mir
napolni to moje telo, ki ne zmore tja gor:
na svetu, razprtem od cest v neznansko smer,

mi je v tolažbo ta čudežno lepi prizor,
ki pne se nad vsem, kar počnem,
na smrt obsojen in nor ...

Petnajsti spev: Vrtovi, parki

1

Rajskega vrta se spominjam po dotiku.
Čez travnike svetlobe hodi moja mati,
še deklica, ki skozi gledam svet. Jeziku

teh mojih žejnih, nerojenih ust – pred vrati
jutra – prinaša cingljajoče vedro mleka.
In čaka, da se želja utelesim v človeka ...

2

Moja podoba sreče – to je *tisti vrt!*
Z visokim zidom od zunanjega sveta
kot grad kraljevsko in hermetično zaprt,

da sem – otrok med cvetjem – lahkega srca
odmislil revščino, sivino in nasilje
vedno grozečega okolja. Kot iz sna

se spomnim travnika: to je bilo okrilje,
kjer je rasla moja duša. Vrt, poln dreves:
šumni topoli so sušili vlago, obilje

sadnega drevja je dajalo sladko senco. Ta ples
žarkov, ki so me skozi listje božali – sanje
ali moj prvi, temeljni spomin? Mehki les

različnih debel sem spoznal, ko sem plezal nanje
in visel na pol poti od zemlje do neba.
Vse letne čase je zaznamovalo okušanje

dovoljenih sadežev: maja črne, junija
pa bele češnje, jagode in višnje; julija
marelice in breskve; avgusta čas ringloja,

septembra sliv in grozdja in oktobra čas orehov.
Spomladi so bili vsi prsti črni od češenj,
jeseni pa zeleni od orehov, malih grehov

nedozorelosti ...

Pozimi džem iz višenj
in marmelada iz marelic, sok ringloja
in sadjevec *orehovača* pa kompot iz češpelj ...

... ozimnica, ki jo je oče po vrnitvi iz biroja
jeseni vsak večer pripravljaj, prekuhaval
in vlagal v različne lončke in posode in nebroj

steklenk in stekleničk, da je bila vsa kuhinja
podobna kemičnemu laboratoriju ...
Nikoli več ni svet žarel v takem siju ...

3

Ta park je stisnjen med Železniško bolnišnico, portal
kasarne Garde in lep drevored, ki váruje Bulvar,
nekoč Oktobrske revolucije, zdaj pa Kralja Aleksandra ...

Nikoli ga nismo imenovali drugače kot – Park.
Z veliko začetnico. Tu se je začejalo otroštvo
naše radovednosti: bil je modna pista za vozni park

otroških vozičkov, slavni *š*art prvih korakov za množstvo
še negotovih nog, nor poligon za guganje in *kláckanje*,
atletska steza, stadion, igrišče za nogomet ... Boštvo

zelenja je tu našlo sebi lasten hram: grm za skrivanje
pri igri *ti loviš*, klopi za parčke, varno skrite pred starši,
ne pa tudi pred Kóletom, ki je scal nanje, varno skrit sred krošnj,

počitek za utrujena kolena in oči starejših,
zapik za špricanje vseh šol, okus svobode za stražarje
Titove Garde, ki so tu, čez cesto, *slúžili narodu* ...

In prav zato,
ker je ta park prav tu,
v Beogradu,

se je zgodilo ...

Detoniranje krvave zarje.
Z znamenjem Rdečega križa zakrinkan avtobus,
poln razstreliva, v bolnišnici, tarča za leteče škarje

Natovih bombnikov, neštetotonske bombe in obup,
panika ptic v parku, streha bratranca Stanka trikrat skoči
v zrak in pade spet nazaj, telesa, vržena na veje, na trup

drevesa naplavljeni trupla ...

A ko sem čez čas, v koži
nevidnega obiskovalca, stopal skozi Park, je bilo
vse znova, čudežno enako: otroški voziček, ki kroži

po pisti, prvi koraki na *startu*, dečka, ki poženeta gugalnico
visoko v nebo, da bi očarala kot lutka drobno deklico,
le sredi Parka luknja,

tam, kjer je bilo nekoč drevo,
za venomer izruvano ...

4

Po Samovi in Drenikovi hodim
vsak dan v Tivoli. Nasproti rine
tako mogočna reka pločevine,
da zrak drhti. Razmišljam o usodi,

ki me proti moji volji vodi,
že dolgo, po teh cestah. Naj ne mine
nevidna pot nazaj, izvir tišine,
vez z izgubljenim. Vse, kar je, pa bodi.

V besu tekmovanj z negibnim časom
vozniki, obsesivno kot demenca,
pritiskajo na plin. Hitim na jaso

v Tivoliju, z mano teče senca.
Ušel sem, a še drhtim. Večeri se
in mojo senco skrije senca tise.

5

... Pol ure po tem, ko sem ti po sms
sporočil, da je čez najin pisan vrt
razprostrta preproga tulipanov, ples

odtenkov, da pa žal noben še ni odprt,
so prvi žarki Sonca potrkali na vrata
zemlje, in na še zmeraj zimsko mrzel prt

iz trave, in konice živih sulic. In vsa zláta
se je razprla nótranjost cvetov, kjer plove
svetloba pomladanske sle. In sred živih luž in blata

sem slišal zazvoniti tihe, pisane zvonove
z vitkega, elegantnega zvonika barv.
In slišal sem nekdanjih vrtnic in vrtov glasove.

In stal sem v vrtincu vetra, podoben carju ...
Že zdavnaj nisem čutil takega veselja
– še od otroških let, ko sem se skrival na Barju

za rožnim grmom in me je navdala želja,
da bi za venomer izginil sredi polja,
– po boju, ki me je zastrupil z gnevom žela,

– po grozi, ko me je držala kvišku volja
stati pokonci, – po neskončnosti meglè,
ki je do tega vrta zožila obseg veselja,

– po vseh obrazih in obrisih in ograjah let,
– po vseh krtačnih odtisih, kamor sem na smrt zaklet,
– po družbenih dejanjih,
vseh teh samorazdejanjih ...

spet drobni čudež ...

ta cvet ...

ta svet, ki se odpre!

6

Nekoč bom mravlja ali kakšen še neznani stvor.
Previdno bom pokukal izpod trav, čez pisan prt
marjetic in mahu. Nad menoj bo čudovit prizor:

tiha bohotnost vonjev lip, divjanje vinskih trt,
nad krošnjami dreves pa krošnje zvezd: strmel bom gor,
jaz, ki bom večno živel, v svoj raj, svoj večni vrt ...